

Ekonomiczny Uniwersytet Dziecięcy

Manipulacja w mediach – perswazja w reklamie

dr Anna Rogala

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

13.05.2024 r.

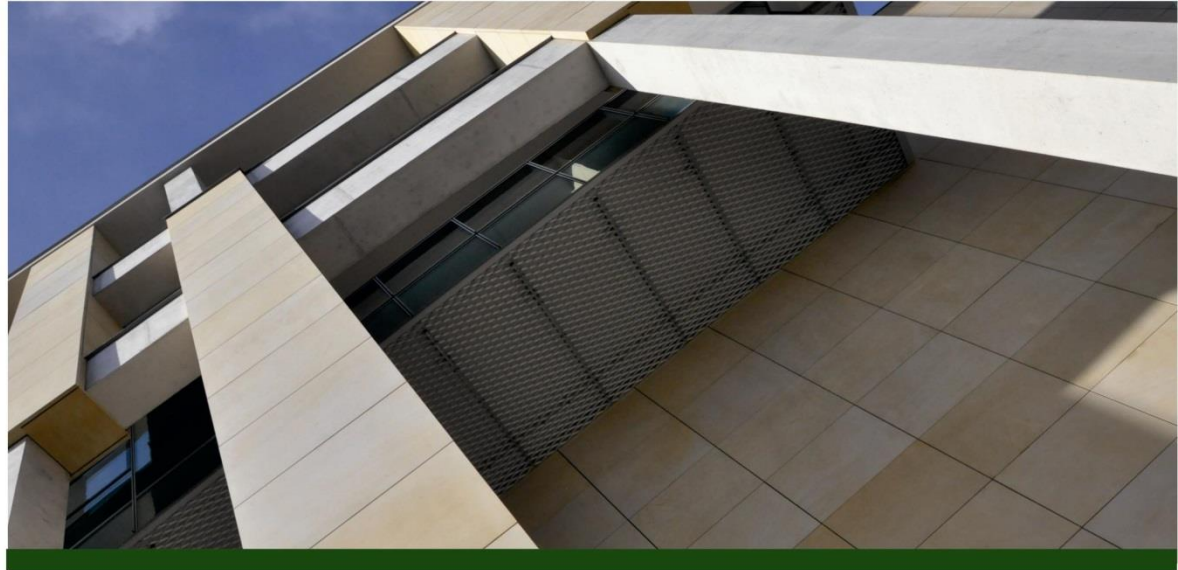
Organizatorzy

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

Czyli... biały, czarny i wszystkie
odcienie szarości

Plan prezentacji

- Różnice (i podobieństwa) między manipulacją i perswazją
- Manipulacja w przestrzeni medialnej
  - Fakty versus opinie?
  - Fake newsy i walka z nimi
  - Media społecznościowe jako promotorzy hejtu?
- Perswazja w reklamie
  - Komunikowanie perswazyjne i rodzaje perswazji w reklamie
  - Reguły wpływu społecznego
  - Sposoby budowania przekazu
  - Emocje w przekazie

Manipulacja

- Z łac. manipulatio – **podstęp**, manewr
- Planowe i celowe działanie **wywierania wpływu na inną osobę** w taki sposób, aby **nie zdawała sobie sprawy z tego**, że podlega jakimkolwiek oddziaływaniom, bądź by nie była świadoma siły lub konsekwencji tych oddziaływań (Jarmuła, 2006)
- **Dezinformacja i pomijanie informacji istotnych** z punktu widzenia odbiorcy (często przekłamania)
- Odbiorca **nie zdaje sobie sprawy na temat różnic** między obrazem sytuacji przekazanym przez media a rzeczywistą sytuacją

Perswazja

- Z łac. persuadere – nakłaniać, zachęcać
- Przekonywanie i nakłanianie do czegoś **za pomocą argumentów**, które mają potwierdzić słuszność prezentowanych poglądów
- Wezwanie do podjęcia jakiegoś działania, zajęcia określonego stanowiska, uformowania pożądaney oceny itp.

Manipulacja a perswazja

- Używanie zamienne – błędne!
- Perswazja → umiejętność nakłaniania ludzi do oczekiwanych przez nas zachowań, odbiorca jest świadomy tego, że ktoś próbuje wywierać na niego wpływ, więc posiada wolność wyboru, obie strony komunikatu odnoszą korzyści
- Manipulacja → celowe, skryte działanie, narzucające jednostce, społeczeństwu, grupie ludzi zafałszowany obraz pewnej rzeczywistości. Nie ma na względzie dobra odbiorców a jej celem jest uzyskanie korzyści dla manipulatora

Debczyńska, P., & Rollnik-Sadowska, E. (2021). Manipulacja i perswazja w reklamie skierowanej do dzieci i młodzieży. Akademia Zarządzania, 5, 8–31.

PERSWAZJA

działanie jawne

uczciwe intencje nadawcy

nastawienie na spełnianie
celów nadawcy bez
nacisku na odbiorcę

MANIPULACJA

działanie niejawne

nieuczciwe intencji nadawcy

traktowanie odbiorcy jako
narzędzia do osiągnięcia
własnych celów

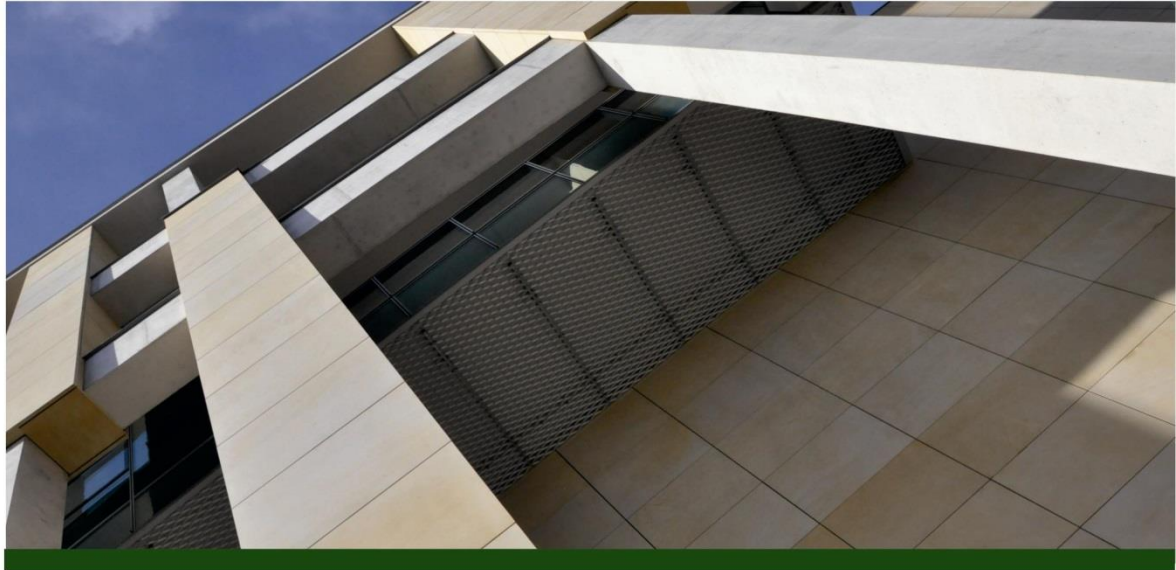
<https://marcinskiba.pl/pisanie-perswazyjne-sprawdzone-techniki/>

PROBLEM

Rozpoznanie, czy komunikat jest manipulacją
czy perswazją zależy coraz częściej
jedynie od subiektywnych odczuć obserwatora
(zgodność z poglądami, kodeksem moralnym)

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

Manipulacja w mediach

Techniki manipulatorskie

- Zniekształcanie informacji
- Zafałszowanie informacji
- Przemilczanie źródła przekazu
- Zatajanie źródła przekazu

Dlaczego liczą się fakty a nie opinie?

Fakty (stwierdzenia faktów)

- Obiektywne
- Dowiedzione

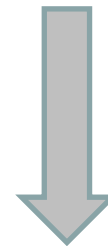
Fakt nie musi być zbieżny
z obiektywną prawdą, bo dowody na
jego poparcie mogą być fałszywe
lub nieprawdziwe

Opinie (stwierdzenia opinii)

- Subiektywne
- niesprawdzone

Opinia może stać się faktem,
jeśli zyska oparcie w dowodach

Binarny podział na fakty i opinie jest wadliwy

FAKT

Szczenię cocker-spaniela
w trawie

OPINIA

Śliczny
szczeniaczek!

Korzyści z rozróżniania faktów i opinii

- ✓ Większa sprawność w ocenie jakości informacji
- ✓ Zdolność rozpoznawania niekompetencji u rozmówcy
- ✓ Sprawność w eliminowaniu niepotrzebnych informacji
- ✓ Wyższa odporność na manipulację

Czym jest fake news?

- Wiadomość, informacja, która ma za zadanie wprowadzić odbiorcę w błąd
- **Zabieg manipulowania faktami**, chętnie stosowany przez dziennikarzy, których celem jest **jak największe zainteresowanie tematem**, a nie zgodność treści publikacji z rzeczywistością (www.sjp.pwn.pl)
- **Oksymoron?**
Zestawianie słów „fałszywe” i „wiadomości” podważa wiarygodność informacji → w sprzeczności z ideą dziennikarstwa

Czym jest fake news?

- Według Press (www.press.pl):
  - wiadomość lub propaganda oparta na dezinformacji celowej lub nieintencjonalnej,
  - rozpowszechniana przez tradycyjne media drukowane i elektroniczne lub internetowe i media społecznościowe,
  - często pisana z intencją oszustwa, żeby zaszkodzić instytucji lub osobie, przynieść zyski polityczne lub finansowe,
  - z sensacyjnymi, przesadzonymi lub fałszywymi nagłówkami, które mają przyciągnąć uwagę.

Fake newsy w opinii odbiorców

www.digitalnewsreport.org

- **Satyra** – niepostrzegane jako newsy, parodia, treści humorystyczne, żarty
- **Dziennikarstwo tabloidowe** – treści płytkie, niestosowne, sensacyjne
- **Propaganda** – przekazy partyjne, kłamstwa polityczne, związane z kreowaniem wizerunku
- **Reklamy** – treści sponsorowane, reklamy na stronach www, linki sprzedażowe
- **Fałszywe wiadomości** – niepostrzegane jako newsy, treści sfabrykowane dla zysku lub w celach politycznych, szkodliwe plotki i pomówienia

Fake newsy a marketing

- Fake news jako świadoma implementacja kłamstwa w przestrzeni publicznej
- **Harari łączy fake news z reklamą** → nieprawdziwe informacje często fundamentem działań biznesowych
- Coca-Cola buduje swoją markę na skojarzeniu napoju gazowanego z młodością, sprawnością i radością, w rzeczywistości picie Coli przyczynia się do cukrzycy i chorób serca

https://twitter.com/harari_yuval

Yuval Harari, 2018, 21 lekcji na XXI wiek

Czym manipuluje się w mediach?

Manipulacja tytułami – ach te clickbaity!

praktyka polegająca na przyciąganiu uwagi odbiorców za pomocą specjalnych tytułów

**Dalej już nie mogli. Rozstanie w
teamie Świątek. Oto co
przesądziło**

www.onet.pl

**Szymon Hołownia sprzeciwia się pomysłowi
Donaldza Tuska. "Polacy nie potrzebują teatru"**

www.onet.pl

**Cichopek i Kurzajewski
pokazali zdjęcie z wesela.
Gratulacje z całej Polski**

www.interia.pl

**Syn Rutkowskich dostał dwa
samochody na komunię. A tyle
było w kopertach**

www.interia.pl

**Szokujący wzrost cen. Takiej
drożyzny Polacy jeszcze nie
widzieli**

www.fakt.pl

CLICKBAITY

DOBRE

- „Sprawdź, jak skutecznie oszczędzać pieniądze”
- „5 faktów o wodzie, które zachęcą Cię do jej regularnego spożywania”
- „Nie uwierzysz, co robiła (imię i nazwisko znanej osoby) za młodu!”

ZŁE

- „Zobacz, jak stać się milionerem w 1 dzień!”
- „Schudnij 5 kg w 7 dni”
- „Sprawdź, co zrobić, aby Twoja strona znalazła się w TOP 3 w ciągu 7 dni”

<https://efectownia.pl/clickbaity-czyli-sposob-na-zarabianie-duzych-pieniedzy-przyklady/>

Manipulacja obrazami – czy widzę to, co widzę?

<https://www.swiatobrazu.pl/media-manipulacje-fotografia-sposoby.html>

Manipulacja obrazami – czy widzę to, co widzę?

<https://www.swiatobrazu.pl/media-manipulacje-fotografia-sposoby.html>

Manipulacja obrazami – czy widzę to, co widzę?

<https://www.swiatobrazu.pl/media-manipulacje-fotografia-sposoby.html>

Manipulacja obrazami – czy widzę to, co widzę?

<https://www.swiatobrazu.pl/media-manipulacje-fotografia-sposoby.html>

Manipulacja obrazami – czy widzę to, co widzę?

<https://www.swiatobrazu.pl/media-manipulacje-fotografia-sposoby.html>

Manipulacja obrazami – czy widzę to, co widzę?

<https://www.swiatobrazu.pl/media-manipulacje-fotografia-sposoby.html>

Jak się bronić?

Korzystanie z różnych źródeł informacji

© MACIEJ WINIAREK

<https://www.toc.edu.pl/myslenie-krytyczne/co-to-jest/>

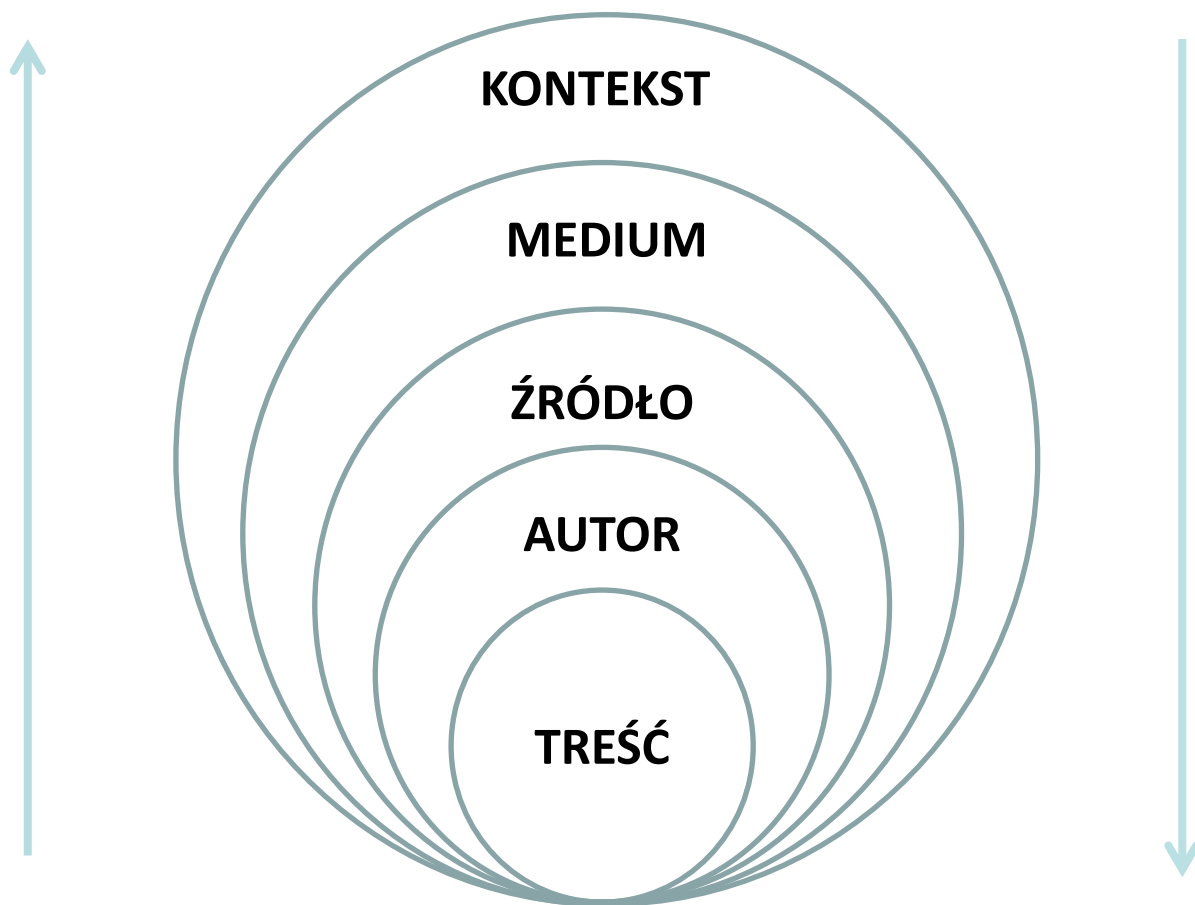
Zadanie domowe dla chętnych ;-)

Prześledź jak ta sama informacja została przedstawiona w różnych mediach.

Zwróć uwagę na tytuł, język wypowiedzi, pojawiające się w tekście przymiotniki.

Ile w poszczególnych treściach faktów a ile opinii?

Krytyczna warstwowa analiza przekazu

**FAJNIE, ŻE
WIESZ!**

NIE DAJ SIĘ WKRĘCIĆ W FAKE NEWSY!

Zagraj w edukacyjną grę przygotowaną przez zespół
Demagog.org.pl i uodpornij się na fake newsy

**WYBIERZ ULUBIONĄ TEMATYKĘ
TREŚCI, KTÓRE POKAZĄ SIĘ W
QUIZIE**

Wiedza ogólna

Rozrywka

Zdrowie

Nauka

Polityka

Szczepienia
dzieci

Unia Europejska

DALEJ

<https://fajniezewiesz.pl/>

BAD NEWS

ZŁAM

ZASŁOŃ

ZNISZCZ

Od fałszywych wiadomości do chaosu.

Ile w Tobie zła? Zdobądź

najwięcej obserwujących.

OSZUKAJ

UDERZ

FAŁSZUJ

PRZEKRĘĆ

SKŁAM

ZAKŁAM

ROZPOCZNIJ

<https://www.getbadnews.com/pl>

POLUBIENIA

0

WIARYGODNOŚĆ

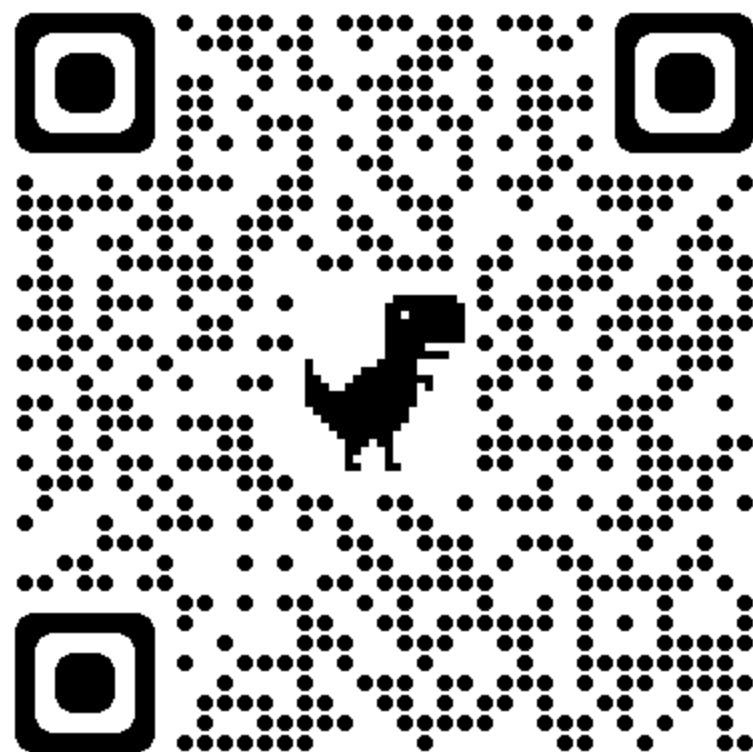

Cześć! Fajnie Cię widzieć.

Pomożemy Ci stać się królem fejków
i dezinformacji.

No, nieźle!

<https://www.getbadnews.com/pl>

Jamie Bartlett

LUDZIE PRZECIW TECHNOLOGII

Jak Internet zabija
demokrację

(i jak ją możemy ocalić)

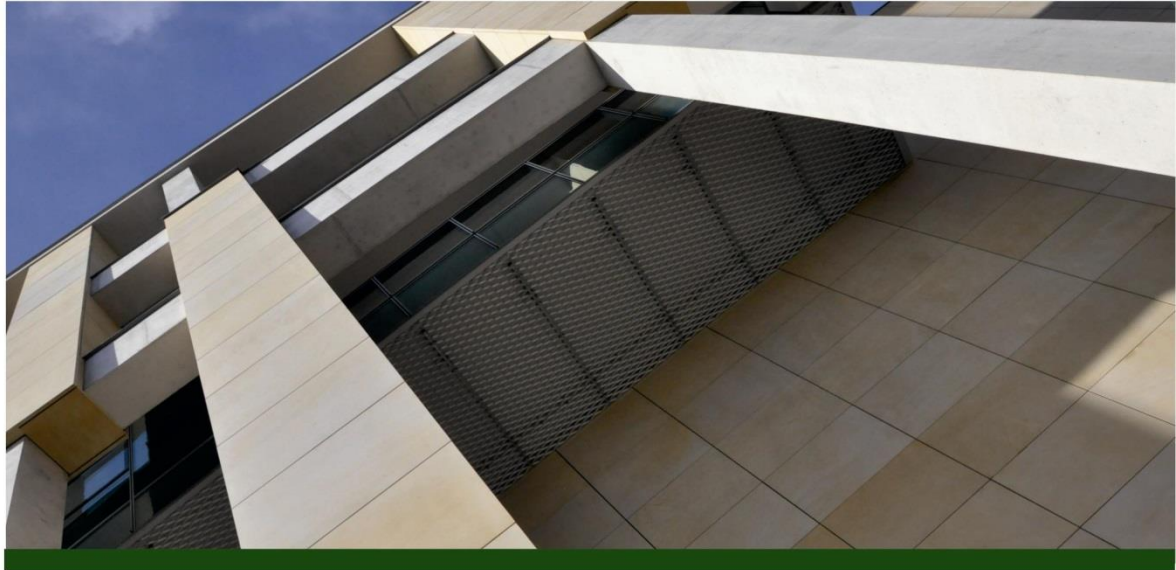

post
FACTUM

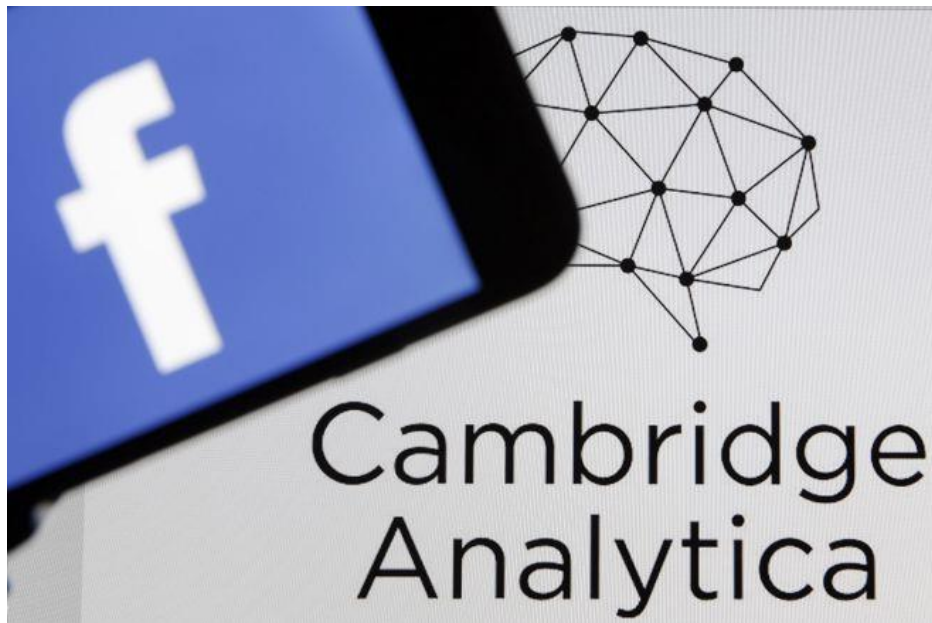
<https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4870518/ludzie-przeciw-technologii-jak-internet-zabija-demokracje-i-jak-ja-mozemy-ocalic>

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

Media społecznościowe – szczególne manipulacyjne zagrożenie dla młodych ludzi

<https://www.wirtualnemedi.pl/artykul/cambridge-analityca-zmienila-nazwe-na-emerdata>

- Cambridge Analytica prowadziła działania na rzecz kampanii prezydenckiej Donalda Trumpa w 2016 r.
- Uzyskała od Facebooka dostęp do danych osobowych z 87 mln kont w celu profilowania wyborców i targetowania przekazu

<https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/facebook-zaplaci-725-mln-dol-final-afery-cambridge-analytica/jt47k49>

Facebook promotorem hejtu?

Facebook promotorem hejtu?

- **Wrzesień 2021 r.** – cykl artykułów w the „Wall Street Journal”, w których ujawniono, że zarządzający portalem społecznościowym wiedzieli np. o negatywnym wpływie przeglądania Instagrama na zdrowie psychiczne nastolatek
- **Październik 2021 r.** – Francis Haugen opowiada o kontrowersyjnych działaniach swojego dawnego pracodawcy

Facebook promotorem hejtu?

- Facebook promuje treści prowadzące do podziałów, co „jest przyczyną **konfliktu interesów między dobrem społeczeństwa a dobrem firmy**”
- Przyczyną nieustannych problemów serwisu z dezinformacją → zmiany w algorytmach z 2018 r. **promujące treści o największej zdolności do zwiększenia zaangażowania użytkowników (nienawistne, prowadzące do podziałów i polaryzacji)**

Facebook promotorem hejtu?

- Październik 2023 r. → grupa prokuratorów generalnych z 41 stanów USA rozpoczęła wspólne postępowanie przeciwko koncernowi Meta
- Zarzut: niszczenie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, naruszenie prawa do prywatności dzieci i młodzieży (przechowywanie i wykorzystywanie danych bez zgody rodziców)

Problemy TikToka

- Możliwy zakaz TikToka w USA i wycofanie ze sklepów z aplikacjami
- TikTok został już zakazany na wielu kampusach uniwersyteckich, w biurach politycznych i poszczególnych stanach w Ameryce
- W 2020 r. Indie zakazały używania aplikacji po fali niebezpiecznych wyzwań, które doprowadziły do śmierci użytkowników
- W Chinach dostępny odpowiednik Douyin (użytkownicy **poniżej 14. roku życia mogą korzystać z aplikacji tylko 40 minut dziennie, tylko między godzinami 6.00 a 22.00. Dostęp jedynie do treści bezpiecznych dla dzieci**)

https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/tiktok-i-douyin-w-jednym-stali-domu-czy-aplikacje-sie-roznia/

<https://logowik.com/content/uploads/images/tiktok.jpg>

Foto: Anna Moneymaker/GETTY IMAGES NORTH AMERICA/Getty Images via AFP

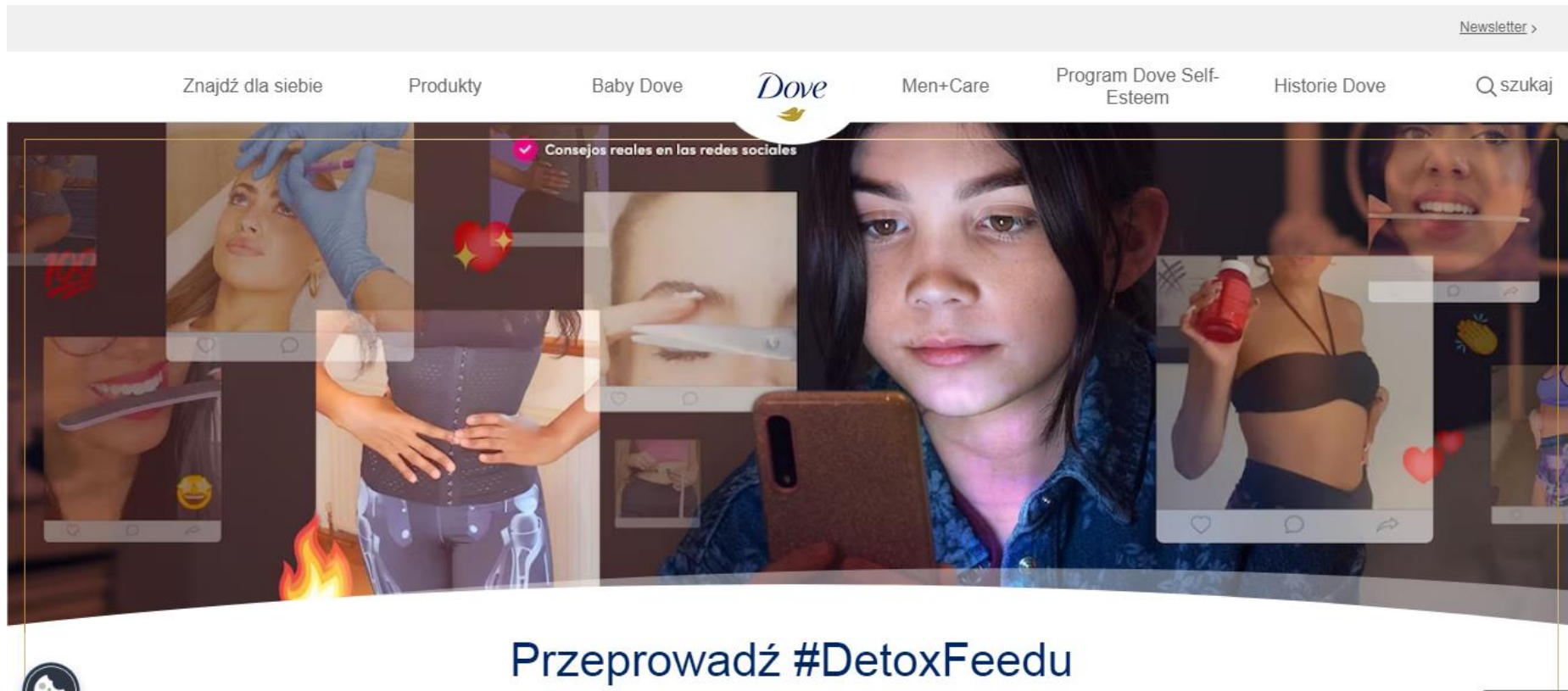
Detox Feedu (Dove)

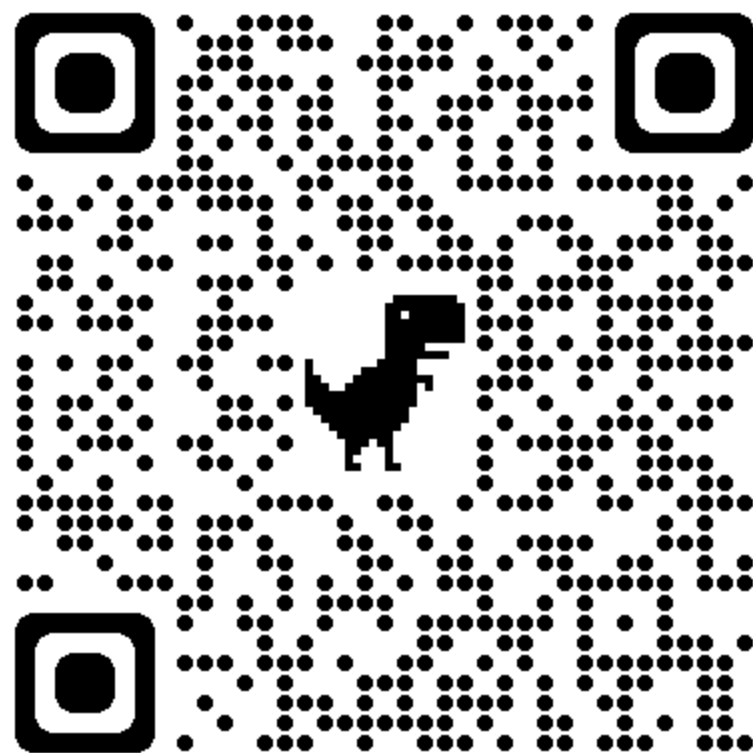
- Co druga nastolatka czuje, że nie może sprostać standardom piękna, które widzi w mediach społecznościowych*
- 6 na 10 dziewczyn poczuło się lepiej po tym, jak przestały obserwować toksyczne porady w mediach społecznościowych**
- #DetoxFeedu z programem Dove Self-Esteem (dyskusja rodziców i nastolatek na temat toksycznych porad w MS)

*Źródło: Ipsos Polska Sp. z o.o. dla Unilever Polska „Toksyczne porady w mediach społecznościowych” Listopad 2022, n=143 dziewczynek w wieku 14-17lat

**Pytanie do nastolatek, które przestały obserwować konta, które sprawiały, że czuły się mniej pewne siebie, Ipsos Polska Sp. z o.o. dla Unilever Polska „Toksyczne porady w mediach społecznościowych” Listopad 2022

Dove – Detox Feedu (2022)

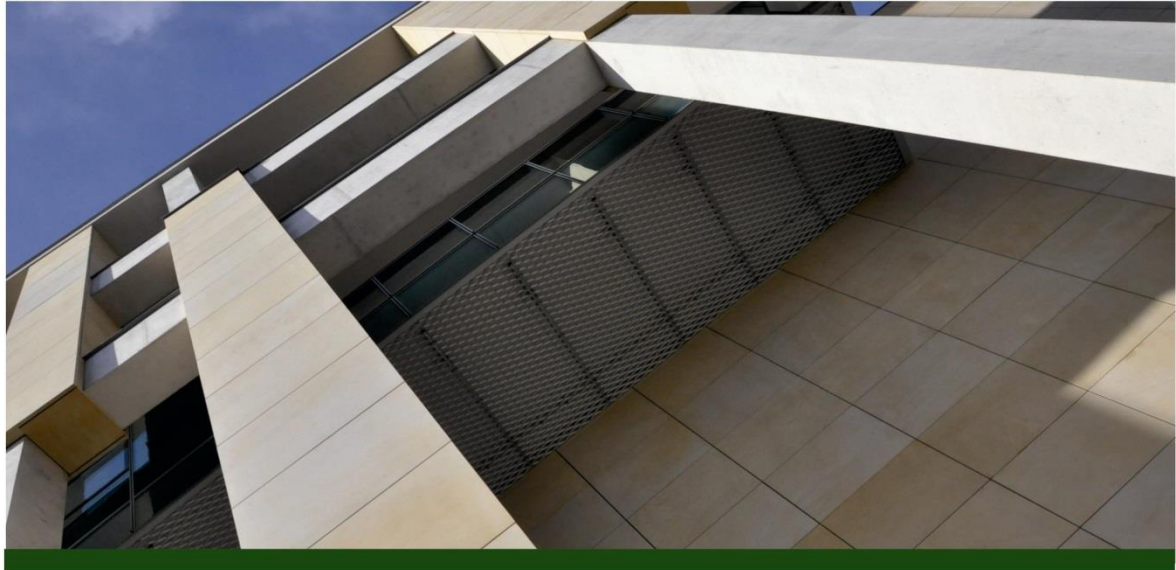

Uniqua – Szkoda życia na hejt (2023)

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

Perswazja w reklamie

Komunikowanie perswazyjne

- Proces wpływania na osobę przez symbole werbalne i niewerbalne
- Typy perswazji:
  - **perswazja pobudzająca** – kontrowersyjna, polegająca na agitacji, czyli zjednywaniu do jakiejś sprawy. Służy realizacji własnych celów i intencji;
  - **perswazja przekonująca** – obie strony procesu dążą do wzajemnego porozumienia kosztem odstąpienia od swoich pierwotnych przekonań (w części lub całości). Najbardziej etyczna;
  - **perswazja nakłaniająca** – propaganda, celem przyciągnięcie odbiorcy do komunikatu nadawcy i uświadomienie mu jego idei, postaw i zachowań.
- Komunikowanie perswazyjne **stosowane w reklamie, bo jej głównym celem jest nakłonienie odbiorcy do kupna produktu lub usługi**

Typy reklam

- **Reklama komercyjna** – zachęca do zakupu produktu lub skorzystania z usługi
- **Reklama społeczna** – przekonuje do określonej idei i zachęca do zmiany światopoglądu
- **Reklama polityczna** – przekonuje do poparcia partii lub polityka

Techniki perswazyjne stosowane w reklamie

- Oddziaływanie na emocje odbiorcy
- Przedstawianie korzyści
- Porównywanie efektów działania produktów
- Bezpośrednie zwroty do odbiorcy
- Słownictwo nakłaniające, przymiotniki i przysłówki wartościujące
- Posługiwanie się niedopowiedzeniami

Wpływ społeczny w reklamie

- **Robert Cialdini** – sześć reguł psychologicznych mechanizmów wywierania wpływu na ludzi w procesie komunikacji społecznej (**uznawane za techniki perswazji**)
- Wykorzystanie reguł wpływu społecznego ma spowodować zmiany w sferze poznawczej, emocjonalnej i behawioralnej konsumenta (wpływ może być pozytywny lub negatywny)

Reguły wpływu społecznego (R. Cialdini)

- **Reguła wzajemności*** – od człowieka, który otrzymał coś od kogoś, wymaga się odwzajemnienia w podobny sposób
- **Reguła zaangażowania i konsekwencji*** – polega na wywołaniu u klienta zaangażowania, ponieważ jest on wtedy bardziej skłonny do dalszej konsumpcji
- **Reguła społecznego dowodu słuszności** – ludzie podejmują decyzje w oparciu o to, co myślą i jak zachowują się inni
- **Reguła lubienia i sympatii** – łatwiej ulegamy ludziom, których lubimy, a skuteczność tej reguły dodatkowo podwyższa atrakcyjność fizyczna osoby
- **Reguła autorytetu*** – ludzie wykazują tendencję do słuchania autorytetów lub ludzi, którzy sprawiają wrażenie autorytetów
- **Reguła niedostępności** – ludzie bardziej pragną produktów, do których mają ograniczony dostęp

Sposoby budowania przekazu reklamowego

- Podawanie cech i zastosowań produktu
- Porównywanie z konkurencją
- Rekomendacje (zwykli użytkownicy, znane osoby, eksperci)
- Przyłączanie się do większości
- Humor
- Połączenie różnych sposobów

Biedronka kontra Lidl

**PO NAJTAŃSZY KOSZYK
ZAKUPÓW W STYCZNIU
DO BIEDRONKI IDĘ!**

**KOSZYK W STYCZNIU JEST
NAJTAŃSZY W BIEDRONCE**

W 2023 ROKU

TAŃSZY NIŻ **Biedronka**

na co wskazują jednoznacznie łączne wyniki koszyków

Fakt

i niezależnych badań

SPRAWDŹ

<https://subiektywnieofinansach.pl/lidl-czy-biedronka-dyskonty-rozkrecaja-wojne-reklamowa-lidl-mowi-jestesmy-najtansi-a-biedronka-odpowiada-trzeba-umiec-liczyc-to-my-jestesmy-najtansi-kto-ma-lepsze-argument/>

Dafi & Joanna Krupa

<https://www.press.pl/tresc/75530,joanna-krupa-ambasadorka-marki-dafi>

#wPodlaskiemJeżdżęzKaskiem

Posterisan

Fachowiec od tyłu

Posterisan®
na hemoroidy

Przed użyciem zapoznaj się z ulotką, która zawiera wskazania, przeciwwskazania, dane dotyczące działań niepożądanych i dawkowanie oraz informacje dotyczące stosowania produktu leczniczego, bądź skonsultuj się z lekarzem lub farmaceutą, gdyż każdy lek niewłaściwie stosowany zagraża Twojemu życiu lub zdrowiu.

<https://www.wirtualnemedi.pl/artukul/posterisan-promuje-sie-jako-fachowiec-od-tylu>

<https://marketingprzykawie.pl/espresso/inwazja-hemoroidow-billboardach-posterisanu/>

Radio Eska

eska.pl numerem 1
wśród serwisów radiowych!

 www.eska.pl

8,6 mln RU
(wzrost o +28% r/r)

Mediapanel, Gemius/PBI, 10.2023

<https://oferta.grupazpr.pl/>

Emocje w reklamie

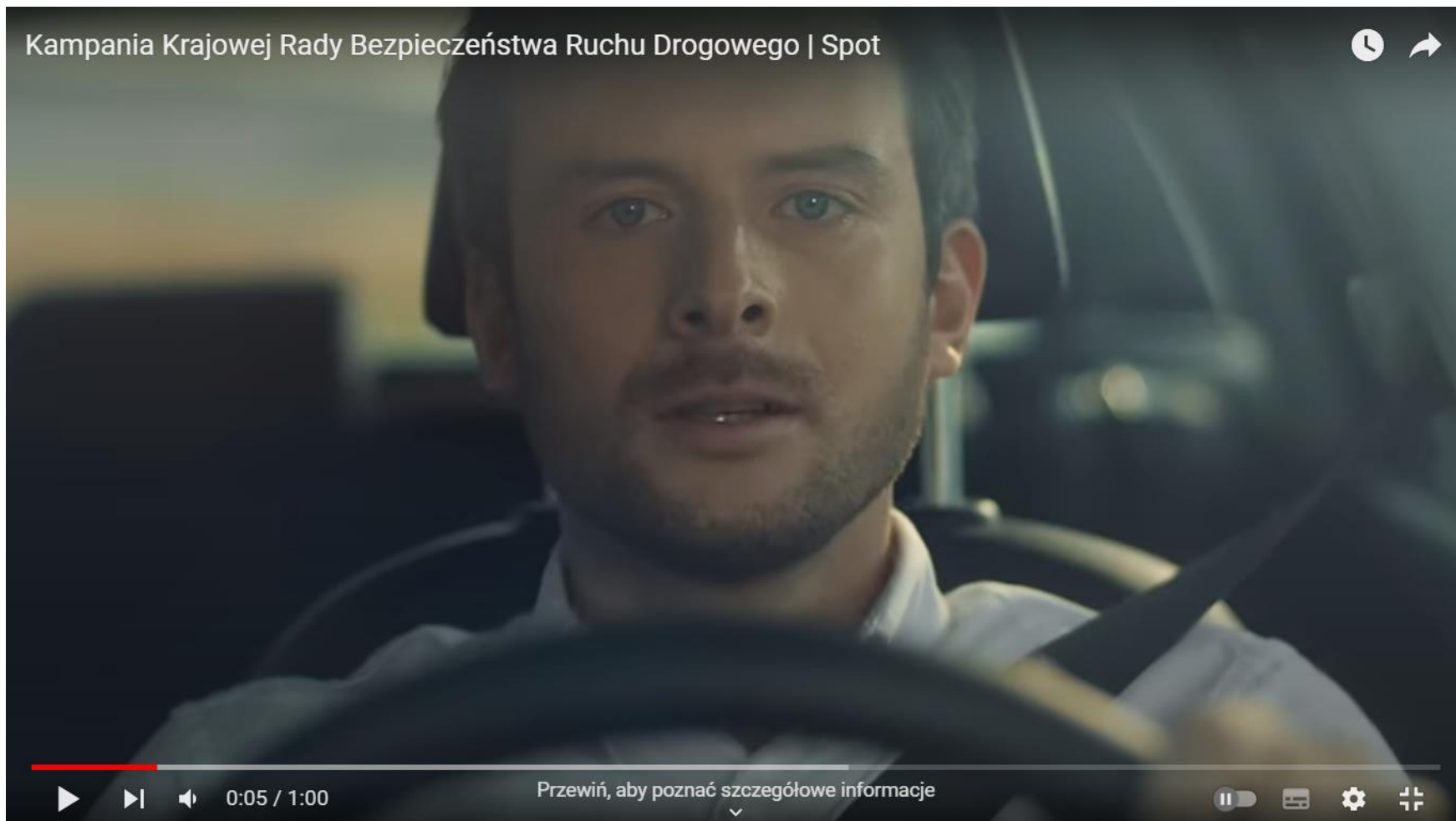
- **Emocje** → uniwersalne i zrozumiałe nienależnie od większości cech demograficznych odbiorcy
- Niewidoczne, ale są w stanie determinować zachowanie człowieka
- W wyniku zetknięcia z daną emocją **organizm reaguje zgodnie z zakodowanym programem działania** (ochrona przed niebezpieczeństwem bądź nakłonienie do działania)

Typy emocji a oddziaływanie reklamy

- Wykorzystanie różnych typów emocji uzależnione od tego, czy przekaz ma charakter komercyjny czy społeczny
- **Pozytywne emocje** bardziej przydatne w reklamach produktów oraz usług (wizerunek firmy staje się bardziej pozytywny w opinii klientów i bardziej rozpoznawalny dzięki humorowi, odniesieniu do codziennych sytuacji)
- **Negatywne emocje** bardziej przydatne w kampaniach społecznych (tragiczne, szokujące historie i sceny, nostalgiczna muzyka budują wyższą zapamiętywalność i w bardziej bezpośredni sposób zwracają uwagę na problemy społeczne)

A. Matwiejczyk, Emocje w reklamie telewizyjnej w świetle badań własnych, Akademia Zarządzania 2018, 2(1), s. 28-45

Kampania Krajowej Rady Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego (2023)

Kampania społeczna MZ „Planuję Długie Życie” (2023)

Kampania społeczna "Planuję Długie Życie" - profilaktyka raka płuca (spot TV)

0:01 / 0:30

Przewiń, aby poznać szczegółowe informacje

Typy emocji a oddziaływanie reklamy

- Celem jest wytworzenie **pozytywnego nastawienia do marki** → wywołuj reklamą odwołania do **pozytywnych wspomnień osobistych odbiorcy**
- Celem jest wpływanie na **lepiej zapamiętywanie** nowych właściwości produktu → zastosuj **nieemocjonalne i nieautobiograficzne** treści
- Obrazy wzbudzające **przyjemne emocje** będą kojarzyć się z podobnymi odczuciami czy doświadczeniami co wpłynie na **pozytywną ogólną ocenę treści oraz pozytywne nastawienie do marki**

Falkowski A., Grochowska A. (2008). Wpływ emocji na ocenę i pamięć reklamy: badania w paradygmacie wstecznego kształtowania pamięci. Roczniki psychologiczne, Tom XI (2), 107-236.

Vicks SymptoMed Complete (2016)

EDEKA #heimkommen (2015)

EDEKA Weihnachtsclip - #heimkommen

that we can't make it for Christmas this year. We'll try again next year.

▶ ▶| 🔊 0:08 / 1:46

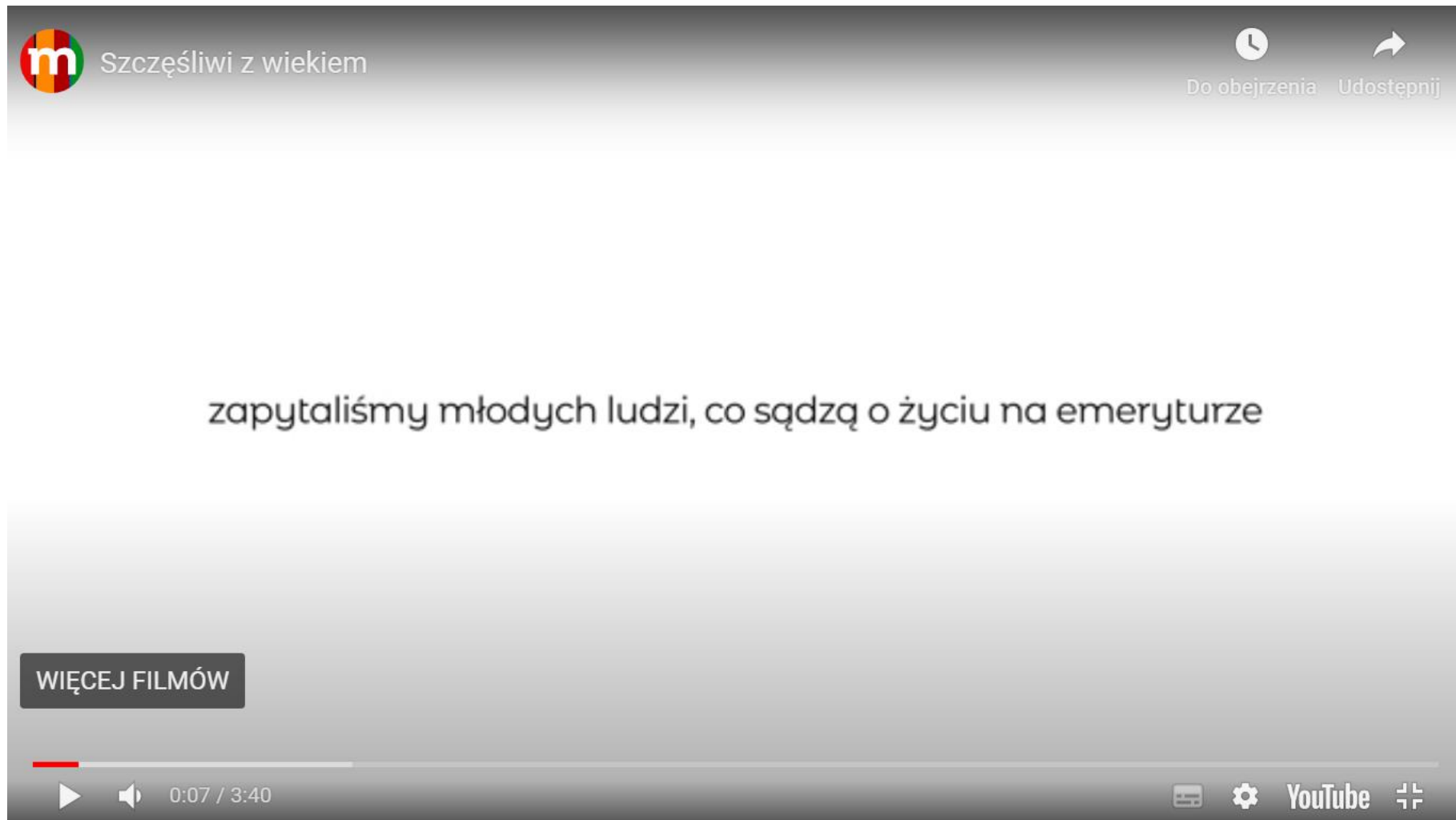
Przewiń, aby poznać szczegółowe informacje

Ikea 2018

Mbank „Szczęśliwi z wiekiem” (2023)

Podsumowanie

- Manipulacja i perswazja to nie są pojęcia tożsame!
- Przed manipulacją można się bronić – krytyczne myślenie, weryfikacja treści (zadbajmy o dzieci kosztem własnego spokoju ;-)
- Perswazją możemy czynić rzeczy dobre* (reklama społeczna, promocja właściwych postaw obywatelskich)
- Wykorzystanie perswazji w reklamie jest naturalną cechą reklamy i wynika z jej celów

* Ale dobro może być kategorią subiektywnie postrzeganą

Dziękuję za uwagę

dr Anna Rogala
Instytut Marketingu
anna.rogala@ue.poznan.pl